

№ 107

**Додаткове свідчення Миколи Чехівського
від 27 вересня 1929р.**ДОДАТКОВЕ СВІДЧЕННЯ
Миколи Мусійовича ЧЕХІВСЬКОГО

1. До УАПЦ я пішов крім того, що з тих причин які визначив уже у своїм зізнанні від 24-го вересня ц.р., ще й тому, що вона українська, тому, що я хотів служити насамперед своїому народові і тому, що УАПЦ стала на шлях боротьби з «церквою-домовиною», що УАПЦ пішла шляхом життя і творчості, що стала на шлях соборо- і народо правя, а не єпископравія чи єпархоначалія.

2. Про те, що в Соф[ійському] соборі збиралися пожертви на братерську допомогу ув'язненим я знав, бо це робилося одверто. Кому саме допомагали того не знав, бо не цікавився цім. Що допомогала сім'ям мітроп. Василя ЛПКІВСЬКОГО і В. В. ПОТІЄНКО знав. Але нічого нелегального, а тим більше ворожого проти Радвлади не вбачав у тім, що церква допомагає сім'ям ув'язнених. Щоб то була за церква, коли б вона не допомогала тим, хто в нужді і в горі. Коли ж тепер до цієї справи я підходжу з боку, який я усвідомив собі під час слідства, то виходить, що збір грошей на допомогу в'язням був ділом дійсно непевним, бо часом набірав характеру «політичного Червоного Хреста», а значить і антирадянського.

3. В. Ф. ДУРДУКІВСЬКОГО і С. О. ЄФРЕМОВА я знаю. Першого більше, чи правдивіше, давніше, другого менше. Про ДУРДУКІВСЬКОГО знаю, що політичним діячем він ніколи не був, що обрав собі педагогічну спеціальність, якій цілком відданий і знається на ній. Знав його за чоловіка тихого, скромного, боязкого й обережного, не кар'єриста, славолюбця, а чесного й великого трудівника. Щодо політичних переконань його, то тут сказати щось певного я не можу, бо своїх поглядів він мені не викладав. Але знав його здавна за свідомого українця.

ЄФРЕМОВА знав, як давнього українського діяча, що належав до партії «українських соціалістів федералістів», тепер його поглядів я не знаю. Знаю, що він людина самолюбива, тверда і уперта, що мав досить громадської мужності, знав, що він не віруючий.

Ставлення їх обох до УАПЦ мені не зовсім зрозуміле було. Байдужність їхня до УАПЦ часом навіть дратувала мене. Так, наприклад В[олодимир] Ф[едорович] Д[урдуківський] — віруючий, до церкви ж нашої заходить лише коли не коли, участі в справах її не бере, членом її не є, а значить і членських внесків не дає. Виходить він сторониться її. Чого? Колись я натякнув

йону про це. Натяк цей Володимир] Ф[едорович] зрозумів і розказав, що ще у 1921 році під час собору була якась нарада, на якій був і він. І на цій нараді М. Н. МОРОЗ чимсь образив усіх колишніх діячів українських. Що саме там було? Яку образу наніс МОРОЗ? Я не пам'ятаю. Може це й була та нарада, про яку мене питали. Коли це та сама, то про неї мені відомо лише те, що я допіру оповідав.

Щодо ЄФРЕМОВА, то його байдуже ставлення до церкви я вбачав у тім, що він не допомагав ділу її грошима. Українці. — Думав я. От хоч би і цей ЄФРЕМОВ...^{*} Заробляє добре...^{2*} Міг би хоч на ремонт Софії щось дати...^{3*} Правда, він не вірує, так міг би дати не як на церкву, а як на культурну українську організацію...^{4*} Чи він і цього не визнає за церквою? Так думав я про ЄФРЕМОВА.

Правда, часом і той і другий, коли я бував у ДУРДУКІВСЬКИХ цікавились справами УАПЦ. Але це їхнє цікавлення я приймав просто як тему для розмови, як деяку чемність хазяїнів до гостя автокефаліста. Не більше, а подруге ще й тому, що церква наша все ж таки українська.

Якихось розмов, які дали б мені хоч натяк, що питання УАПЦ їх цікавить ближче, що вони належать до якоїсь організації, або що вони відіграють якусь особливу роль у житті УАПЦ, я ніколи не чув і не відчував, бо навіть ні в яким разі і не сподівався на це.

Обох їх я вважав за людей, які прийняли «статус гво»^{5*} примирилися з ним і легально й щиро не за страх, а за совість працюють на ниві радянської культури; ґрунт для їхньої роботи у всякім разі сприятливий...^{6*} Робота люба, заробляють добре, ситі, обуті...^{7*} Чого ж їм ще треба? У всякім разі обох їх я вважав за людей цілком легальних щодо Радвлади. Вважати їх за непевних, я ніяких підстав не мав.

4. Так я визнав і зараз визнаю, що керівники ВПЦР допустили вчинки, які і УАПЦ кваліфікувала у свій час, як політичні і антирадянські. А коли я визнав це, то повинен визнати і визнаю і те, що коли керуючі особи це зробили і їм ніхто не заперечив і незаперечував у цім боці з боку решти членів ВПЦРади, то виходить, що і весь керуючий орган УАПЦ, тобто ВПЦРада зробила це. Інакше були б запротокольовані протести, заперечення або особисті думки. А цього оскільки мені відомо, не було. «Ерго»^{8*} була мовчазна

* Крапки в тексті.

^{2*} Крапки в тексті.

^{3*} Крапки в тексті.

^{4*} Крапки в тексті.

^{5*} В рукописному варіанті «Status quo».

^{6*} Крапки в тексті.

^{7*} Крапки в тексті.

^{8*} В рукописному варіанті «Ergo».

згода, або неприпустиме потакання з боку тих, хто може і не погоджувався та мовчав, не висловляючи непогодження свого у повній мірі. Коли до цього пригадаю усі ті безглузді й злісні балачки й обвинувачення та закиди спочатку на адресу Всеукраїнської комісії по унормуванню життя УАПЦ /членом якої був і я/, а потім усі ті закиди на адресу В. ЧЕХІВСЬКОГО, як на голову собору, який визнав за правдивий осуд відомим особам за їхню неприпустиму антирадянську роботу, як виявилось у відомих вчинках, і якій звільнив мітроп. В. ЛПКІВСЬКОГО від тягару обов'язків мітрополіта, коли згадати закиди: продались...^{*} і В. ЧЕХІВСЬКИЙ продавець, бо під приводом його загинула укр[аїнська] церква, цей останній суто-український куточок, що те, що залишилося не є УАПЦ, а якийсь сурогат...^{2*} Зрадники...^{3*} Треба було й іти на цілковите й остаточне знищення УАПЦ²у, на жертви...^{4*} Принаймі, славною смертю померла б церква наша, а не так зрадливо ганебно закінчила б своє існування...^{5*} Коли б до цього всього додати ще й те, що я чув од брата Володимира, що й старі громадяни дорікають йому за те, що він допустив, будучи головою собору до такого ганебного кінця, то не можна не прийти до такої конкретної думки: лінія поведження керівників УАПЦ мала зв'язок з думками громадянства. Але сказати, хто на кого тут впливав — чи керівники церкви на громадянство, чи навпаки, я не можу, бо даних не маю. Сказати про існування організованої громадської думки і про вплив її на керуючі кола УАПЦ, я також не маю жодного права, бо абсолютно ніяких даних у мене на це нема, та й не було, коли не приймати на увагу того, що я чув од представникам Радвлади на допиті.

5. З СУЛИМОЮ я познайомився в Харкові на вулиці. Він привітався до брата мого Володимира, з яким я йшов, а потім він догадався, що я також ЧЕХІВСЬКИЙ. Тут же СУЛИМА від нас довідався, чого ми в Харкові і де спинилися і став запрошувати до себе на життя. Смілива людина, — подумав я, — коли не боїться запрошувати до себе того, кого висилають, а може це...^{6*} А втім нехай, бо куди ж його подітися без грошей. Подумали, погадали з Володимиром і переїхали з готелю до СУЛИМИ. Вітає хазяїн щиро...^{7*} балакучий такий...^{8*} А у мене настрої тяжкий...^{9*} Куди зашлють? Що робитиму? З чого житиму? Чи зможе дружина моя приїхати до мене на життя. Все це не

* Крапки в тексті.

^{2*} Крапки в тексті.

^{3*} Крапки в тексті.

^{4*} Крапки в тексті.

^{5*} Крапки в тексті.

^{6*} Крапки в тексті.

^{7*} Крапки в тексті.

^{8*} Крапки в тексті.

^{9*} Крапки в тексті.

дає мені спокію, а тут ще він хазяїн суму під[д]ав своїми оповіданнями про розстріл: «Так ні за що ні про що розстріляли ХОРУНЖОГО (розказував він)...^{*} Згадав я це прізвище лише тому, що представник Радвлади, напам'ятав мені його на допиті. Що то за ХОРУНЖИЙ? За що його розстріляли — не знаю й не пам'ятаю. Про СУЛИМУ ж обоє ми і я, і Володимир думали і людина неначе щира, вітає щиро, але небезпечна у всякім разі, — чи він сексот, чи один із недобитків УНР непоправних, близькозорих і безнадійних...^{2*} У всякім разі нам ясно було, що залишатися у нього мені надалі річ безумовно небезпечна і ми, найшовши друге приміщення, переїхали від СУЛИМИ. Небезпечним він нам здався ще й тому, що Володимир на міг згадати, чи він його де бачив раніше чи ні.

Микола ЧЕХІВСЬКИЙ

27/IX-[19]29 р.

Допитав /ДЖАВАХОВ/

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. № 67098-ФП, т. 129, арк. 59–60.
Оригінал. Рукопис ;
Арк. 61–65. Копія. Машинопис.
Т. 130, арк. 40–44. Незасвідчена копія. Машинопис.*

№ 108

Додаткове свідчення Миколи Чехівського від 3 жовтня 1929 р.

ДОДАТКОВЕ СВИДЧЕННЯ ЧИ ПОКАЗАННЯ Миколи Мусійовича ЧЕХІВСЬКОГО

від 3-го Жовтня 1929 року^{4*}

Не бажання укрити щось від Рад[янської] Влади, або обманути її, а страх перед тим, щоб не отягчити чию-небудь долю, а тим більше не скривдити кого-небудь, примушує мене бути надто обережним у своїх показаннях і, необачно, без певного ґрунту, без усебічного і цілковитого усвідомлення і певної

^{*} Крапки в тексті.

^{2*} Крапки в тексті.

^{3*} Рукописний варіант тексту додаткового свідчення М. Чехівського дещо відрізняється від друкованого примірника, в якому виявлено багато розбіжностей. Текст звірявся за рукописом. В рукописному варіанті виявлено підкреслення в тексті.

^{4*} Тут і далі підкреслення в тексті.